

JANJA VIDMAR: »ODVRZI VSE,
KAR TE PRIKLEPA NA TO MESTO«

O Kebarie ste zapisali, da se je že desetletja skrivala v vas, a ste morali, če ste jo hoteli izpustiti, najprej osvoboditi sebe. Je bilo za to potrebno veliko poguma, kot ga ima Kebarie, ko se sooča z mejami pravzaprav povsod, kamor stopa?

Na začetku bi rada poudarila, da zaradi Kebarie še zdaleč nisem izvedenka za romsko populacijo. Daleč od tega – zdaj se kvečjemu zelo dobro zavedam, kako slabo jih poznam in kako malo vem o njihovi bogati zgodovini in tradiciji. Romi so zame osebno že od nekdanj sinonim za svobodo in neodvisnost. Pred desetletji so živeli tisto čudovito življenjsko filozofijo – odvrzi vse, kar te priklepa na mesto. Danes se je v potrošniški družbi tudi zanje našlo precej sider, a vendar se mi zdi, da lahko v njihovi bližini mnogo bolj kot ob kom drugem začutim tistega starodavnega nomadskega duha. Romi so zame preprosto otroci sveta. Mogoče zato Kebarie doživljam hkrati kot literarno in neke vrste zunajliterarno izkušnjo. Kot milost in naklonjenost do lastne krhke sebe izpred nekaj desetletij ter istočasno do pogumnih otrok, ki se tukaj in zdaj vsak po svoje spoprijemajo z neprijaznim okoljem in časom. Knjiga posega globoko v izgubo osebne identitete, zato je površna interpretacija takšnega bese-

dila lahko nevarna. Mogoče je Kebarie nabolj pretresljiva prav v preprostosti in v detabuizaciji. Kljub poetičnosti zgodbe in minimalistični jezikovni legi je fabula kompleksna in reflektira mnogo več dejavnikov kot zgolj problemskost samo. Romi so posebna etnična skupnost v državi, naša ustava jim zagotavlja enake pravice in svoboščine kot drugim državljanom, zato jih je neetično uvrščati med družbene probleme. Zdi se mi, da mora bralec za to zgodbo v sebi odpreti več kanalov.

Pravite, da ob srečanjih romskih in neromskih otrok v šolah občutite, da so meje med njimi zabrisane. Pa so res? Zdi se namreč, da je vaš roman nastal prav v času neke splošne nenaklonjenosti, ko je del nacionalne identitete sovražnost do drugih. Smo vstopili v veliko družbo narodov, za katero je značilna nestrpnost?

Meje med enim in drugimi se brišejo, ker izginja ostra ločnica med obema identitetama. Kdo se poskuša zliti s kom, pa ni težko uganiti. Naša družba dopušča zelo malo barvitosti, hitro posrkamo vse odtenke. Indikator je ravno nacionalna identiteta, ki duši in uniformira. V veliki družbi narodov malim grozi, da bodo izginili, zato se zadnje čase krepi navidezno ohranjanje lastne identitete skozi jezik in kulturo. Toda istočasno na drugi strani rastejo negativni učinki globalizacije in z njimi tisti končni izziv prihodnosti: preživetje. Pred vrati so surovi časi, ki bodo neizprosni do majhnih in nemočnih. Za nekatere so že napočili. Brisanje meja je samo eden od znakov. Kljub vsemu se mi zdi, da Romi nosijo v sebi genetsko zasnovo, ki jim tudi v daljnji prihodnosti zagotavlja višji odstotek preživetja. Raziskave, ki sem jih opravila pred začetkom pisanja, so me utrdile v prepričanju, da se človekova osebna svoboda neha tam, kjer se začne svoboda drugega, le pod pogojem, da

jo sam pravilno razume. Večina nas se namreč resnične svobode boji, raje ostajamo ujetniki sistemske matrice.

Zelo poveden o današnji družbi se mi zdi stavek Kebarienega sošolca, da zapirajo lopove, pijance in cigane. Knjiga bralca v nadaljevanju vodi popolnoma v novo smer, ga skuša premakniti s tega stališča. Razbijanje stereotipov je bilo glavno vodilo?

Ne. Eni od ključnih vodil sta bili enaka samozaverovanost in totalna ignoranca tako Slovencev kot Romov, ko gre za razumevanje drug drugega. Enako trmoglavost in zakrknjenost stojimo vsak za svojimi prepričanji, ne da bi odstopili za ped. Zato pa odstopi za dolg korak prav glavna junakinja, kajti samo svobodomiselnost in neobremenjenost jo lahko pripeljejo do spoznanja, da bo v življenju morala napeti vse sile, če bo želela premagati zategnjeno, nerazumevajoče okolje tako enih kot drugih in si ustvariti povsem novo identiteto Evropejke oziroma kar prebivalke sveta. Glede na to, da je vsak osmi Slovenec priseljenc in vsak dvaintrideseti Zemljan migrant, je to očitno del prihodnosti. Vse več ljudi se opredeljuje za državljane sveta, po drugi strani pa se krepi nacionalna identiteta in z njo širjenje nestrpnosti. Na prvi pogled se to dvoje izključuje, vendar je po svoje razumljivo. Brišejo se meje med državami in nacijami, medtem ko se po drugi strani krepijo meje v glavah. In nasprotno, bolj ko se ponekod razmejuje dežele, plemena in narode, bolj se osvobaja dimenzija človekovega duha. Zato so edina resnično svobodna nomadska plemena, ki intuitivno razumejo zemljo, naravo in živa bitja. Del tega, se mi zdi, so nekoč v sebi nosili tudi Romi, a jim je bilo v procesu asimilacije in socializacije to odvzeto.

Zdi se, da je prelomnih trenutkov v knjigi kar nekaj. Sošolci jo seveda ne

sprejemajo, a prav nekaj njenih lastnosti in dejanj – da ne tožari, denimo, ali pa junaško dejanje v očeh njenih vrstnikov, ko na spomenik zaveže rdeč trak –, ji da popolnoma drug status. Tudi njena trma in upornost, ko očeta zaprejo in ostane doma le mati, ki ima sprva drugačne načrte z njo, so lastnosti, s katerima se ne kitijo niti njeni sošolci niti družinski člani. Veliko izhodišč za pogovor in premisleke ponuja ta knjiga, ste že naleteli na mnoge odzive?

Ne bi rekla, da sošolci Kebarie ne sprejemajo, prej, da je ne razumejo. Lahko bi rekli, da je Kebarie samosvoja kot vsi otroci. Vendar v naši družbi to samosvojost v otrocih uspešno zadušimo z raznoraznimi pedagoškimi prijemi, otroke naredimo odvisne od odraslih, nemočne, plašne, z globokimi usedlinami krivde, medtem ko so romski otroci samostojnejši, podjetni, odprto radovedni in neodvisni. Pri nas razumemo otrokovo prepuščenost samemu sebi kot opustitev starševske odgovornosti, vendar so ravno romski otroci pri nas dokaz, da je mogoče imeti otroka rad, ne da ga pri tem zadušiš. Seveda ne dajem prednosti enemu načinu vzgoje pred drugim, ker v osnovi ne gre le za vzgojo, temveč tudi za kulturološke in socialne razlike, za odnos do sebe in družbe, pri čemer pa je očitno, v kateri družbi zasledimo več frustracij in deviacij, več občutka krivde pri posamezniku. Vsekakor je čar nekaterih knjig tudi to, da ponujajo veliko izhodišč za premislek, za odpiranje vprašanj in reševanje moralnih dilem, kajne? Po moji skromni oceni gre za eno mojih najboljših del in skozi pisanje – v lanskem letu je to tudi moja edina izdana knjiga – sem se otresla nekaterih bremen, tako da pomeni Kebarie zame tudi zasuk k drugačni avtorski poetiki. Odzivi so povsod odlični, kakor da so si vsi oddahnili – Vidmarjeva je končno spisala nekaj prijaznega in toplega, kar

ne provocira in ne vzbuja zgražanja. No, tudi Vidmarjeva si je oddahnila ob tem.

Spretno ste v besedilo vpletali tudi romski besednjak.

Pri tem mi je bil v dragoceno pomoč slovarček (slovensko-romski in romsko-slovenski), zanj je zaslužna Ana Marija Kozlevčar, izdala ga je Zveza Romov Slovenije. Besedilo je pregledal tudi strokovnjak za romski jezik, pred pisanjem pa je bilo treba marsikaj postoriti, se z mnogimi pogovoriti in pri sebi razčistiti z nekaterimi spomini.

Večernico ste dobili že dvakrat, nominirani zanjo ste bili vsaj trikrat več in prav za večino vaših knjig mnogi meni-

jo, da imajo nek energetski naboj, da te ne pustijo hladnega. Tudi Kebaria izzove reakcijo, zdi se kot opomin bralcem, v kakšnem okolju živimo. Se strinjate?

Knjige so prav zato, da izzovejo v nas niz reakcij, ne le eno samo. Nočem, da so moje knjige opomin, raje si predstavljam, da so most. Upam, da s *Kebarie* prispevam vsaj majhen kamenček v mozaik razumevanja in premikanja nekaterih trdno zasidranih stereotipov. *Kebarie* podaja neolepšano resnico tako 'enih' kot 'drugih'. Jaz pa komaj čakam dan, ko ne bo več 'nas' in 'njih'. Dan, ko bomo samo mi. Mi vsi.

Petra Zemljič

Večer, četrtek, 22. september 2011, str. 5

MLADINSKA LITERATURA KOT DUHOVNI PROSTOR MLADE DUŠE

To, da človek na tem svetu prebiva pe-sniško, je sicer stara misel, ki pa vsaj pri večini ljudi, pri tistih torej, ki so prepričani, da živijo trezno, razumno in da stojijo na »trdnih tleh«, nima veljave, ki ji sicer zagotovo pripada. Taki ljudje namreč v svojem vsakdanjiku še najraje tajijo, da tudi oni sanjarijo, ljubijo, molijo, pojejo, da se predajajo domišljiji, da jih pestijo razni strahovi, da si, ko recimo gradijo hišo, predstavljajo, kako bodo v njej srečni, da imajo svoje iluzije, fantazije, da skratka njihovo duhovno bitje ves čas išče osmišljenost bivanja in da to duhovno bitje ves čas tako in drugače presega njihovo fizično, čutno in razumsko omejenost.

Pri otrocih je, vsaj v tako imenovani magični fazi, to duhovno bitje še precej bolj sproščeno – a se že kmalu, zagotovo pa v zgodnji najstniški dobi s to sproščenostjo začnejo tudi težave. Takrat se

zaradi nujnega prilagajanja »realnemu svetu« začnejo bati lastne posebnosti, torej enkratnosti in neponovljivosti, svoje duhovno bitje pa so pripravljani pačiti in pohabljeni ali celo zanikati iz strahu, da v očeh drugega, v določeni situaciji in skupini ne bodo dovolj ustrezni. Imperativ družbene sprejemljivosti in pripadnosti v konkretnem času in prostoru je pri vsem tem tako silen, da mlad človek pogosto pod njim kratko malo klone, da vse pogosteje in zmeraj bolj dvomi vase – še več, nemalokrat je celo prepričan, da je njegovo intimno razmišljanje krivda, greh ali sramota, da ga je torej treba docela zatajiti, zatreti in nadomestiti z bolj sprejemljivim in v smislu kolektivne sprejemljivosti tudi varnejšim.

Mnogi se v takšni nastrojenosti celo prelevijo v pridigarje trenutno veljavnega kolektivnega prepričanja, v zatiralce in preganjalce drugače mislečih, četudi